

Kruno Prijatelj

O EUGENIU SCOMPARINIJU, GLAVNOM SLIKARU INTERIJERA
SPLITSKOG KAZALIŠTA

(U povodu njegove retrospektivne izložbe 1984. u Trstu)

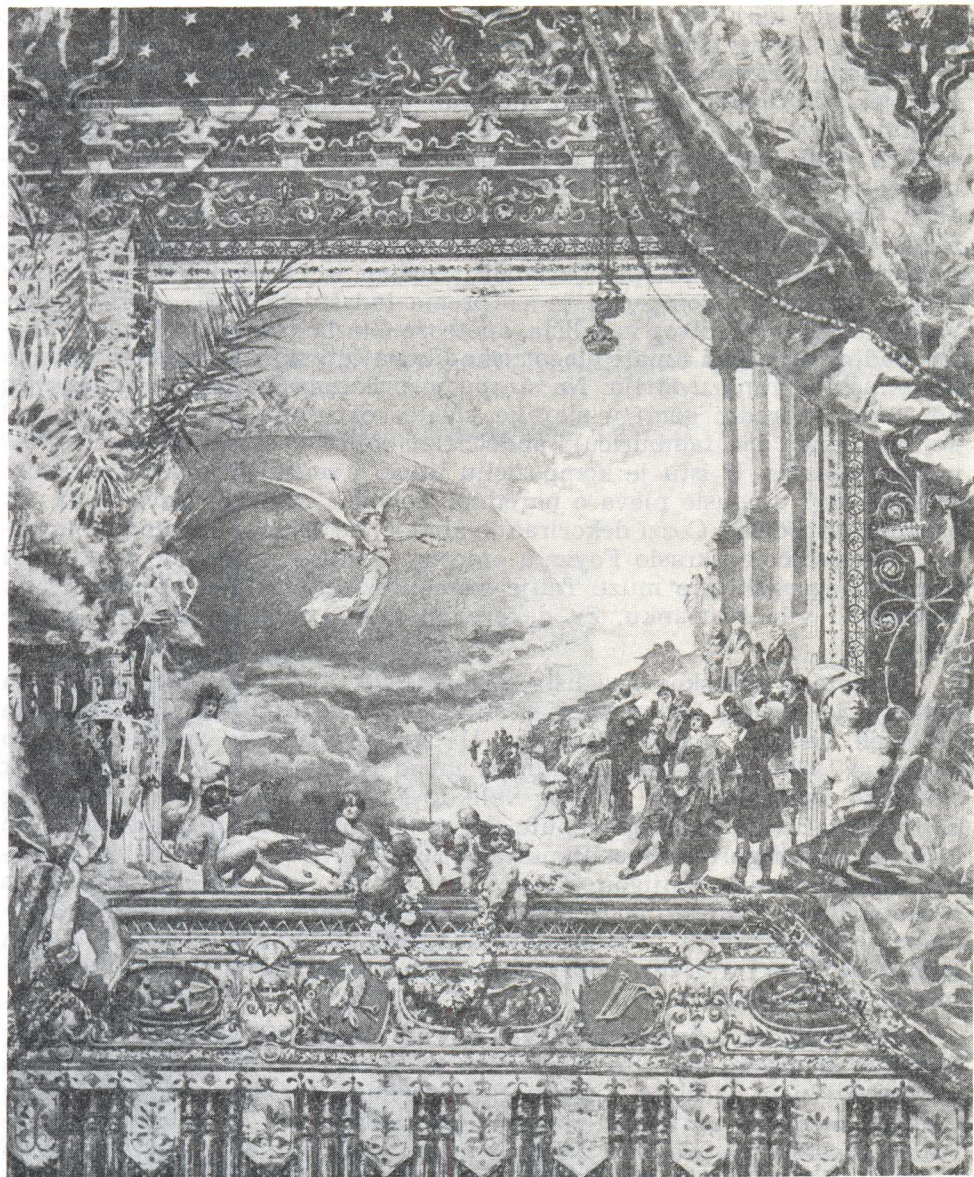

*Eugenio Scomparini,
»Industria« (Trst,
Cassa di risparmio)*

Splitsko kazalište, koje su s velikim ambicijama narodnjaci svečano otvorili 6. svibnja 1893. uoči blagdana gradskog patrona sv. Duje, trebao je slikarski dekorirati tršćanski umjetnik Antonio Zuccaro (1827—1892) koji je i prethodno opetovano djelovao u Dalmaciji, a bio je oslikao i Bajamontijev teatar. S njim je već od 1890. godine hrvatska općinska uprava vodila pregovore i te je iste godine bio izveo i prve projekte, a dogovori s njim su se nastavili i u toku 1891. Nakon njegove iznenadne smrti 1892. Općina je uredila odnose s njegovim nasljednicima i povjerila umjetničku dekoraciju kazališta slikarima iz Trsta Eugeniu Scompariniju i Napoleonu Cozziju, te Josipu Varivodiću rodom iz Dugopolja i tršćanskom kiparu Kozmiću. Scomparini je — prema tadašnjem tisku — izveo najvažnije dijelove tj. strop kazališta, apoteoze Glazbe (Musica) i Drame (Thalia) nad proscenijem i male alegorijske likove četiriju s kazalištem vezanih umjetničkih grana u atriju. Na stropu je prikazao Suncem obasjanu vilu koja »diže narodni genij u sjajnije visine« okruženu drugim vilama (od kojih Bosanka drži tamburicu) i anđelčićima koji kao da simbolično raznose njezine pjesme. U istu je kompoziciju utkao i ženski lik ogrnut crvenim plaštem koji uz gusle pjeva o narodnoj slobodi i njihovoj slavi. Tada tek osamnaestogodišnji Cozzi dekorirao je atrij slikarijama u »pompejskom stilu«, Varivodić je ukraasio Foyer u »rococo — stilu«, a Kozmić je u luneti izradio alegorijski kip muze Talije između skulptura koje prikazuju vilu Mosorku i vilu Marjanku. Za dekoracije ostalih dijelova nemamo podataka.

U požaru splitskog kazališta godine 1970. ili kao njegova posljedica potpuno je stradao Scomparinijev strop, dok su i ostali dijelovi kazališta doživjeli veća ili manja oštećenja. U okviru popravka zgrade ponovno otvorene 1979. godine Restauratorski zavod Hrvatske izveo je i popravak slikarske dekoracije. Od čitavog velikog i ambicioznog Scomparinijevog pothvata sačuvale su se spomenute alegorije Glazbe i Drame nad pobočnim ložama i male figure bucmastih putta okruženih cvijećem u atriju, koje simboliziraju Poeziju s knjigom, Glazbu s lirom, Komediju s maskom i Ples s tamburinom. Umjesto detaljnijeg opisa donosimo uz ovaj članak reprodukcije tih posljednjih prije zahvata RZH u Zagrebu, a iz njegove fototeke, iako su te slike i u prethodnim oštećenjima i popravcima neminovno izgubile originalnu svježinu.¹⁾

Ove podatke o Scomparinijevoj ulozi u slikarskoj dekoraciji splitskog kazališta donosimo naročito stoga što je 26. listopada 1984. upravo velikom retrospektivnom izložbom Eugenia Scomparinija otvorena svečano u Trstu Galerija moderne umjetnosti Musea Revoltella u novom suvremeno riješenom prostoru po projektu nedavno preminulog poznatog arhitekta Carla Scarpe iz Venecije. Ta je značajna izložba pod naslovom »Eugenio Scomparini. Pittura ed altro da Sedan a Sarajevo« popraćena iscrpnim katalogom sa sintetičnim uvodom profesora Sveučilišta u Trstu Franca Firmianija pod naslovom »Scomparini (in sei paragrafi)«, u kome je on obradio razvoj kritičke misli o umjetniku, njegov ljudski lik, slikarsko oblikovanje, stilske karakteristike, odnos prema prethodnicima i posljednju razvojnu fazu. Na Firmianijev tekst nadovezuje se zanimljivi esej dr Laure Safred pod naslovom »Il sipario Tagliasecolo«, koji se posebno odnosi na veze Scomparinija s kazalištem i na »teatralnost« njegove umjetnosti. Ista je

Eugenio Scomparini, Skica za zastor kazališta »Politeama Rossetti« u Trstu (Trst, Civico Museo Revoltella)

autorica izradila i detaljni katalog izloženih radova kojima je na izložbi predstavljen taj istaknuti tršćanski slikar s kraja prošlog i početka ovog stoljeća uz slike njegovih učenika i sljedbenika.

Ova posmrtna evokacija — koja zaslužuje pohvalu sa još dva aspekta, tj. što su Trščani otvorili ovako reprezentativne prostorije prikazom umjetničkog djela jednog svog sugrađanina i što su postava i organizacija uzorne u smislu suvremene muzeologije — dala mi je povod da, slijedeći spomenuti katalog i samu izložbu koju sam nedavno imao prilike vidjeti, oživim i za našu javnost umjetnički lik umjetnika koji je kod nas bio ostao gotovo nepoznat, a vezan je s najznačajnijim splitskim kulturnim spomenikom iz preporodnih godina svjedočeci o ambicijama pohrvaćene Općine.

Scomparini se rodio u Trstu 1845. godine. Učio je od 1868. do 1871. Akademiju lijepih umjetnosti u Veneciji kod profesorâ M. Grigolettija i P. Molmentija, 1871. prvi se put pojavio javno u rodnom gradu slikom »Hamlet«, od 1874. do 1877. boravio je u Rimu, a od tada do smrti 1913. živio je u svom Trstu gdje je bio profesor crtanja i dekorativnog slikarstva, predsjednik udruženja »Circolo artistico« i ugledni građanin naprednih socijalnih ideja i iredentističkih tendencija.

*Eugenio Scomparini,
»Portret gospođe
u bijeloj haljini
s psom« (Trst, Civico
Museo Eivoltella)*

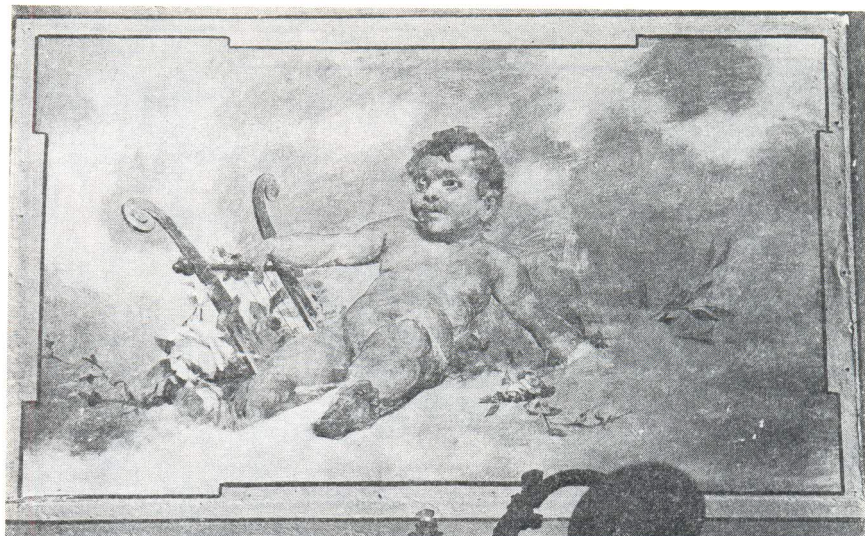
U svom uvodnom eseju Firmiani je s mnogo duha oživio Scomparinijev lik čovjeka i umjetnika i smjestio ga u okvire njegova vremena i u Trstu i u odnosu na talijansku i austrijsku slikarsku situaciju, a Safredova je — kao što smo napomenuli — stavila posebni naglasak na njegove veze s kazalištem ne samo u konkretnim narudžbama već i u osnovnom duhu koji prožima najveći dio njegova opusa.

U Scomparinijevom je slikarstvu točno uočen mnogo manji utjecaj njegovih venecijanskih učitelja, a istaknuti su faktori koji su bili bitni za njegovu slikarsku formaciju: kontinuitet jedne posttiepolovske iluzionističke slikarske koncepcije baroknog substrata, te spoj odjeka slikarstva Španjolca Mariana Fortunyja koji je dominirao u Rimu svojim postromantičnim kompozicijama naslikanim brzim i skicoznim potezom kista i živom kolorističkom paletom u vrijeme umjetnikova boravka u vječnom gradu, te u svoje doba vrlo poznatog bečkog slikara Hansa Makarta koji je tada doživljavao velike uspjehe svojim dekorativnim alegorijskim slikama historijske i mitološke tematike, a izlagao je tih godina i u Trstu na nekim skupnim izložbama.

Scomparinijevo slikarstvo uglavnom laičke tematike povezano je primarno s teatro (dekoracije kazališnih interijera i zastora, slike likova iz opera i drama). Drugi vid njegova djela tvore alegorije s očitim socijalnim prizvukom koje odražavaju ekonomski procvat Trsta tih decenija. Na ove se radove nadovezuju portreti, te mali broj djela mitološke, pejzažne ili sakralne tematike.

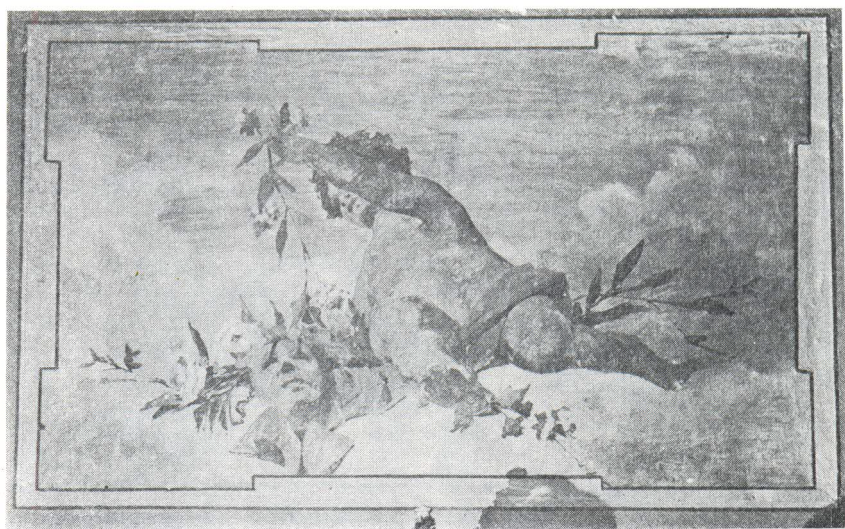
Od dekoracija kazališta sačuvala se jedino ona kupola bivše »Società filarmonico — drammatica« u Rijeci (danas Dom JNA) iz 1890. godine. Sačuvala su se samo skice za nestali zastor kazališta »Politeama Rossetti« u Trstu (1878) i za veliku kompoziciju u »Teatro di Società« u Gorici (1897—1899), te opis stropa »Teatra Garibaldi« u Trevisu (1887), a isto su tako do nas samo došle skice u akvarelu za strop »Teatro Fenice« u Trstu (1905) i za dekoraciju velike sale »Società filarmonico — drammatica« u istom gradu. S tim se dekoracijama kazališnih zgrada mogu donekle po svojoj koncepciji povezati i dekoracije interijera tršćanskih palača Scuglievich (1903?) i Artelli (1906). U okvir Scomparinijevih djela vezanih uz teatarsku problematiku ulaze i slike likova iz kazališnih predstava od mladenačkog Hamleta preko Ofelije, Otela, Toreadora i drugih do u svoje doba vrlo popularne slike Margarite Gauthier inspirirane Dumasovim romanom, a možda i Verdijevom operom (1890).

»Alegorijama Progesa« autori izložbe točno karakteriziraju skupinu Scomparinijevih radova koji odražavaju veliki ekonomski uspon metropole sjevernog Jadrana. Na prvom je mjestu tu triptih »Navigazione, Arte, Industria« (1894—1895) u čast industrijalca i mecene baruna Revoltella u Muzeju koji je on bio osnovao i poklonio gradu i u kome se danas čuva najveći broj Scomparinijevih radova. U tu skupinu ulaze i prizori koji su ukrašavali unutrašnjost kavane »Caffè della Stazione« (1897) nabavljeni nakon njene obnove od banke »Cassa di risparmio« i restaurirani 1955. od Sovrintendenze alle Belle Arti u kojoj se danas čuvaju. Te su Scomparinijeve kompozicije prikazivale »Trgovinu« i »Industriju«, a u istom su prostoru drugi tršćanski slikari u istom duhu izradili alegorije Električke, Geografije, Plovidbe, Mehanike, Transporta i Povijesti. Ta serija svoje-

Eugenio Scomparini, »Glazba« (Split, Hrvatsko narodno kazalište)

vrskih apoteoza novoga vremena završava velikom slikom »Izgradnja« iz 1912. godine naslikanom za tu istu »Cassa di risparmio«. Na tom su platnu likovi muškarca i žena raznih životnih dobi predvođeni personifikacijom Umjetnosti grupirani pred naslikanom zgradom te tršćanske banke. U toj se kompoziciji umjetnikov akademski crtež najviše oslobađa u smionim igrama svjetla i sjene. Premda se ovim slikama ne može poreći određeni

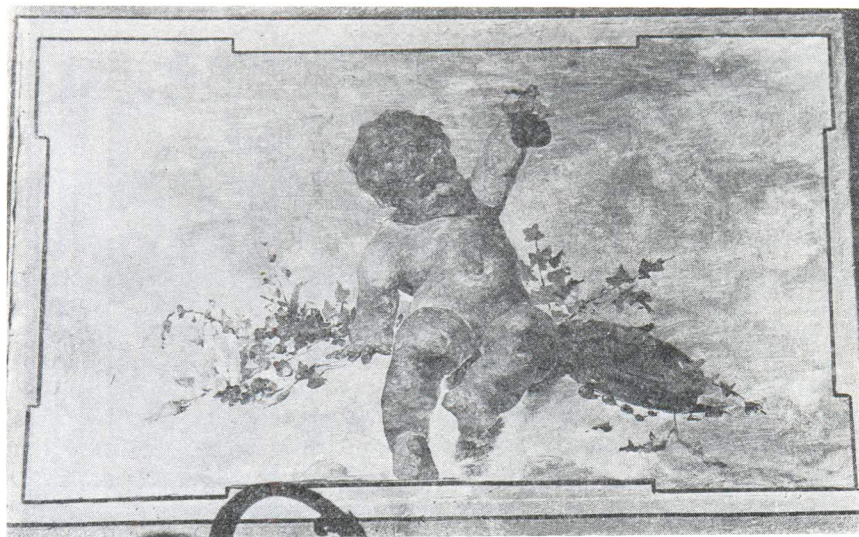
Eugenio Scomparini, »Komediija« (Split, Hrvatsko narodno kazalište)

Eugenio Scomparini, »Poezija« (Split, Hrvatsko narodno kazalište)

likovni kvalitet, s današnjeg su gledišta one zanimljivije kao specifični odraz duha i atmosfere tadašnjeg Trsta koji kao da je i kroz umjetnička djela htio naglasiti svoj veliki napredak na gospodarskom polju.

Od Scomparinijevih portreta spomenuo bih »Portret gospođe u bijeloj haljini s psom« prožet karakterističnom elegancijom kraja ottocenta s izvanredno tretiranom materijom tkanine, te neke koji prikazuju važnije li-

Eugenio Scomparini, »Ples« (Split, Hrvatsko narodno kazalište)

čnosti tršćanskog industrijskog, ekonomskog i političkog života tih godina. U jedinom izloženom pejzažu »Motiv s Krasa« kao da neke svjetlosne igre odaju daleke odjeke postimpresionističkih strujanja. Jedini je religiozni ciklus onaj za kapelu »Frenocomio civico« u Trstu (1908) od koje su sačuvani zabat s Dobrim pastirom i mnogi crteži, dok su ostale kompozicije u tom svetištu kasnije preslikane. Zaslužuje spomen i Scomparinijeva suradnja s poznatim tršćanskim piscem izrazitih socijalističkih tendencija Giuseppeom Caprinom kome je ilustrirao njegova tada vrlo popularna djela.

Za nas je zanimljivo da je Scomparini radio i plakat za poznatu zadar-sku tvrtku »Vlahov« od kojega je izložena skica u akvarelu iz 1897. koja kao da prethodi zlatnom dobu tršćanskog plakata i reklamne grafike u kome će dominirati danas revalorizirana imena slikara Metlicovitza, Dudovicha i Sigona.

Nisam uspio, uprkos traženjima, pronaći neke podatke o Scomparini-jevim suradnicima na umjetničkoj dekoraciji splitskog kazališta. Kako je on od 1887. do 1911. predavao na Industrijskoj školi, nije isključeno da se radilo o njegovim učenicima. Možda će interes koji je pobudila ova retro-spektiva omogućiti da se u skorij budućnosti pronađu i o njima neki podaci.³⁾

BILJEŠKE

1) O dekoraciji splitskog kazališta pisao sam nedavno u studiji Slikarstvo u Splitu u vrijeme narodnog preporoda, Hrvatski narodni preporod u Splitu — Znanstveni skup, Split 1984, str. 265—267. Od ranije literature v.: »Svečano otvaranje novoga kazališta«, Narod X, 34, Split 9. svibnja 1893; S. Miletić, Novo hrvatsko glumište, Vienac zabavi i pouci XXI, 19, Zagreb 13. svibnja 1893, str. 301—304; V. Rabadan, Otvorenja splitskog kazališta 1893—1921—1940, Spomenica prigodom svečanog otvorenja Hrvatskog narodnog kazališta u Splitu, Split 1940; D. K(ečkemet), Šezdeset godina splitskog kazališta, Spomenica Narodno kazalište Split 1893—1953, Split (1953). Nije isključeno da su i dekoracije ograde loža Kazališta na mezzanimu s motivima ruža, na prvom katu s tritonima i morskim nemanima i na drugom katu s puttima s ružama i s maskeronima obnovljene također nakon požara bile izvedene po Scomparinijevim predlošcima od njegovih pomoćnika s obzirom na nalage koje osobito puta i cvijeća s njegovim alegorijama u atriju.

U cit. članku sam donio i dio proslova pjesnika Jurja Kapića koji je na otvorenju kazališta 6. svibnja 1893. recitirao prvak zagrebačke drame Adam Mandrović, a odnosi se na kompoziciju Scomparinijeva stropa. U istom sam članku izrazio zahvalnost za podatke o dekoraciji kazališta Bogdanu Buljanu, Dušku Kečkemetu i Zdeslavu Perkoviću.

2) Naslov je kataloga: Eugenio Scomparini, Comune di Trieste, Civico Museo Revoltella — Galleria d' Arte Moderna, 26 ottobre 1984 — 31 gennaio 1985.

3) Za fotografije br. 1—3 (foto Pozzar — Trieste) najljepše zahvaljujem upravi Museo Revoltella u Trstu, a za one br. 4—7 kolegi prof. Vinku Štrkalju,